

Fenyőmadár belestül

A fenyőrigó mint ínycserege került felszolgálásra úri és gazdag polgári körökben, Európa nagyvárosaiban, még a XX. század első felében is. Vasvármegyéből is találhatunk érdekes adatokat. A Rábahídvégen született Gaiger Benedekné (1841-1908) született medgyesi Somogyi Paula, családjával Szombathelyen élt. Férje itt mint ügyvéd működött, az idők folyamán azonban több községben nyert részbirtokokra adományt, például Jobbágyiban és Rábahídvégen. A XIX. század közepe tájékán a még hajadon lány által – az 1867-ben kötetett házasságra készülődve – írt receptkönyv némi betekintést enged a század étkezési szokásaiba:

„Fenyőmadár belestül.

A fenyves madarakat leforrázzuk, lekopasztjuk, a melle alatt felvágjuk és a belét kiszedjük. A zúzat, máját jól megmossuk és a belével együtt, borssal, sóval, vöröshagymával és egy kis zsírral megpároljuk, aztán egy kanál zsemlyemorzsát teszünk még hozzá, meg 3 kanál húslevest és ha felforrt, elvesszük a tűzről. Tálaláskor kenjük zsírban pirított kenyér vagy zsemlyeszeletekre. A fenyvesmadarakat szalonna szeletekre kötözzük, tepsibe egymás mellé rakjuk, annyi kanál ecetet öntünk alája, ahány a madár, aztán néhány szem törött borsot, szegfűszeget, apróra vágott vöröshagymát, ezzel együtt megsütjük, közben többször megforgatni és a levével megöntözni, amíg gyenge, piros nem lesz a madár. Ha megsült levesszük róluk a szalonnaszeleteket, a madarakat kettévágjuk, tálba rakjuk, körül a belével megkent pirított szeleteket.”

melléklet – **Madárlép** (Szikszay Edit Helytörténeti Gyűjtemény Óriszentpéter)

A fehér és sárga fagyöngy bogójának madárléppé való feldolgozása régi falusi mesterkedés. Télen, korán reggel 4-5 óra körül szoktak elindulni rigászni, 2-3 km-re a falutól. A legalkalmasabb az olyan dombtető, amelyen a boróka bokrokon kívül más fa nincsen.

A keményfából készült iga segítségével vitték ki a helyszínre a kalitkákat. Az egész felszerelést fejszére akasztva, a hátukon szállították. A sátrakat a rigászó közelében, attól 10-20 m-re építették. Innen figyelték a rigók mozgását, ebben rejtőzött el a madarász. Egyetlen felszerelése a tuskó, ezen ülve melegedett a madarász az előtte rakott tűznél. A rigászásra kiszemelt helyeken, jó előre egy fenyőt szúrtak le a földbe, abból a célból, hogy hozzá erősítsék a rigászt, mely egy ültetett-fa mellé állított gyertyán vagy hársfa, ennek tetejére kerülnek a lépes-vesszők.

Az előző évben elpusztított, kifagyasztott, megfüstölt százarigót egy 20 cm-es fára szerelték szurkosfonállal, hogy természetes tartása legyen. A földre egy kétágúkarót erősítettek. Erre hajtották rá a rigászt, mielőtt felrakták rá a lépes-vesszőket. A rigászó körül 2-3 m-re fenyőbokrokat szúrtak le a földbe. Ezen helyezték el a hívómadaras kalitkát, melynek tetejére fenyőgallyakat tettek. Az enyvesvesszőt használata előtt a bal kéz ujjá között lesimították, hogy a vessző minden részére egyforma vastag enyvréteg kerüljön. A kézre ragadt enyvet a sátorban tartott ronggyal törölték le, majd otthon hamu segítségével, hideg vízzel lemosták.

melléklet – **Régi őrési viselet** (Szikszay Edit Helytörténeti Gyűjtemény
Őriszentpéter)

„... A régi őrésieknek viseletjei voltak a fejen gucsma vagy pedig csákó. ... A derékon viseltek ujjatlan bőr dolmányt, amely elöl hegyesre volt metszve ... ezen fölül szőrből készített fejer dolmányt vagy palástul vagy ujja kitoldva. Ködment, amely birka bőrből dolmány formára készítettett; ... A lábakon viseltek térdig érő sarukat, bakancsot, amelyet topánkának neveznek. – A leányok legszebb ékessége volt régenten a párta, amely gyöngyökkel és pillangókkal tündökölvén a fejet körül koszorúzta oly formán, hogy az összekötő pántlikák hátul a hármosba öszefonott hajnak tövénél bokroztak. ... Másik nevezetes ékessége volt az őrési hajadonoknak a gyöngy-tű, amelyet a mellyeken viseltek és amely egy hosszú törül csüggő láncocskákból és ezeken fénylő pillangó és gyöngyszemekből stb. volt összeszerkesztve. ... Az asszonyok kontyot viselnek, de amelyet már némelyek kezdenek elhányni, kalap helyett pedig a fejekre négyszegletesen és módosan vetett fehér ruhát, amelyet fejrevalónak neveznek. A régibb asszonyi viseletek közt említést érdemel a hosszú mente; - a rövid mentét még máig is sok őrési asszony ünnepi ruhául viseli. ... Télen az öregek bagú-süveget viselnek, amelynek a formája csákó, leeresztve az egész nyakat, füleket és képet befedi, úgy hogy csak az orr, száj és szemek leskélnek ki – nyáron kalap díszlik; - némely öregebbek a kalap karimáját három szegletre fölkötik, ezt az ifjak csúfollják, ezt mondván: Három országra mutat a feje. ...”

A Nemes-Népi Zakál György erdőfelügyelő által 1918-ban megfigyelt viselet már az 1880-as években sem volt fellelhető. A stájerországi olcsó textília alapján változtatta meg a Nyugat-Dunántúl öltözékét. A századfordulón készült felvételek már a városi, polgárosult ízlést tükrözik.

melléklet – **Őriszentpéteri családfők 1550-ben a Batthyány család urbáriumára
alapján** (Szikszay Edit Helytörténeti Gyűjtemény Őriszentpéter)

Babos	István, Márton
Bagoly	Benedek, Péter
Baksa (Baxa)	Ferenc (2), Fülöp, György, János, Mihály, Tamás
Balogh (Balog)	Vince
Bata (Batha)	Tamás
Bencze	Bálint
Bertalan (Berthalan)	István
Bereczk	Márkus
Cik (Cyk)	László, Csörgő (Gergew), Imre, Péter
Fejér (Feyr)	Benkő, Gergely, Lukács
File (Fylle)	Balázs
Galambos (Gallambos)	Péter
Guba	Balázs
Harcz	János
Kálmán (Kalman)	Péter
Kósa (Kosa)	János
Kozma	Jakab
Laczó (Laczo)	Mátyás
Nagy	Balázs
Pap	György Tamás, Sebestyén
Parlag	Gergely, Márton
Partos (Parthos)	Márton
Paszkonca (Pazkoncza)	Imre
Pénzes (Pinzes)	Bertók, István
Sebestyén (Sebestyen)	Ágoston
Sinkó (Sinko)	Balázs, Mihály
Szarka (Zarka)	Bálint, Márton
Szép (Zyep)	Dávid
Szűcs (Zewlcz)	János
Tibos (Tybos)	István, Péter
Varga (Warga)	Antal
Zsíros (Syros)	Péter

melléklet – **Az Órség határjárása, 1463, Hodos, Kapornak, Domafölde, Bükalja településekre vonatkozóan** (Szikszay Edit Helytörténeti Gyűjtemény Óriszentpéter)

Részlet a latin forrásból

... északi (septentrio) irányban elérték a **Waslyk** nevű völgyhöz, onnan egy réthez, a **Waslykpathakya** patakhoz, a pataktól egy almafához, amely alatt egy földhányás(ból készült határjel) található, innen északi (aquilo) irányban elérték egy tölgyfához, amely alatt földhányás van, onnan a **Kapornak** úthoz, ahol egy tölgyfa áll, a tövében földhányás, onnan leereszkedvén újra a **Kyrkpathakya** patakhoz, azon átkelvén és északi (aquilo) irányba haladva elérték a **Medvevelgye** völgyhöz, onnan felmentek a **Kanyogyakra** –ig, onnan a **Kanyowtha** útig, onnan a tölgyfához, onnan leereszkedvén elérték a **Chyppan** nevű réthez, onnan északi (septentrio) irányban eljutottak a **Hodospathakya** patakig, amelynek partján egy tölgyfa van, ezt a patakot tekintik határnak a rétig, onnan tovább északi (septentrio) irányban elérték a **Bakoswelgye** nevű völgybe, onnan egy tölgyfához, onnan észak (aquilo) felé eljutottak a **Hatharos** úthoz, amely **Farkaslyka**-ra megy ...

(A Balassa család levéltára/szerk. Borsa Iván/. A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok. 18. Bp. 1990. 125-126.p.)